

U PALATI GRGURINA 10. SEPTEMBRA PREDSTAVILI SMO ZNAČAJNO DJELO
PROF. DR BORISLAVA V. IVOŠEVIĆA I PROF. DR ČASLAVA PEJOVIĆA

Knjiga Pomorsko pravo

Fotografija: Marina Jovanović

Prof. dr Borislav V. Ivošević, prof. dr Časlav Pejović,
prof. dr Antun Sbutega, Andro Radulović i Dolores Fabian (voditeljica programa)

U prostoru Pomorskog muzeja Crne Gore na prvom spratu 10. septembra predstavili smo knjigu **prof. dr Borislava V. Ivoševića** i **prof. dr Časlava Pejovića** *Pomorsko pravo*, koju je **prof. dr Antun Sbutega**, admiral Bokeljske mornarice Kotor, označio kao najkompletnije djelo na naslovljenu temu napisano na prostoru Crne Gore i Srbije, a vjerovatno i Slovenije i Hrvatske. Knjiga obuhvata i detaljno prikazuje sve aspekte ove složene materije a podijeljena je na četiri knjige i to: *Brod i plovidba, Ugovori, prevozne isprave i ugovorna odgovornost, Pomorske nezgode, vanugovorna odgovornost i sistem opšteg ograničenja odgovornosti* i *Pomorsko osiguranje*.

Dvojica autora ovog djela su ugledni i poznati eksperti iz oblasti pomorskog prava. Časlav Pejović je redovni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta Kjušu u Japanu, a Borislav V. Ivošević, sada penzioner svoj radni vijek je proveo u Kotoru u *Jugooceaniji* i na Fakultetu za pomorstvo, te na Pravnom fakultetu u Podgorici.

(Više o prezentaciji knjige na stranama 3-8)

Ministar kulture sa članovima svog tima u Palati Grgurina

U Pomorskom muzeju Crne Gore 16. septembra održan je radni sastanak sa predstavnicima Ministarstva kulture Crne Gore koje je predvodio ministar kulture **Aleksandar Bogdanović**.

Sastanak je održan u biblioteci našeg muzeja, a osim ministra Bogdanovića, skupu su prisustvovali: **Andro Radulović**, direktor Pomorskog muzeja, **Željko Aprcović**, predsjednik Opštine Kotor, **Aleksandar Dajković**, generalni direktor Direktorata za zaštitu kulturnih dobara, **Milica Vujović**, šefica sekretarka Crnogorske nacionalne komisije za UNESCO, **Dra-gica Milić**, direktorka Uprave za zaštitu kulturnih dobara, **Bi-ljana Pajković**, direktorka Centra za konzervaciju i arheologiju Crne Gore, **Dražan Blažić**, državni sekretar, i **Božidar Božović**, direktor Uprave za zaštitu kulturnih dobara.

Direktor Radulović je pozdravio prisutne, pohvalio saradnju sa lokalnom samoupravom i Ministarstvom i naveo zadnje realizovane izložbe Pomorskog muzeja Crne Gore.

Ministar Bogdanović, nakon pozdrava, naglasio je dobru dosadašnju saradnju Ministarstva kulture sa Pomorskim muzejom, naveo dobre rezultate revizije koja je potvrdila da nedostaje znatno manji broj predmeta nego što se mislilo.

On je istakao potrebu prezentovanja Muzeja i u drugim opštinama, posebno na sjeveru Crne Gore. Takođe, naveo je važnost Bokeljske mornarice koja je usko vezana sa Muzejom, kao i njenu nominaciju na UNESCO listi nematerijalne kulturne baštine.

Istakao je takođe da je Ministarstvo spremno da pomogne institucijama kulture, ali da je potrebno koristiti što više EU fondove, sa ciljem uštede u budžetu i pokretanja saradnje sa ostalim zemljama u okruženju.

Direktor Radulović se zahvalio na lijepim riječima, nakon toga je iznio projekte koji će se realizovati do kraja 2019. godine i koji imaju punu podršku Ministarstva kulture, kao i planove kada je riječ o investicionim radovima: plan zaštite i oprema za zaštitu koja ide na tender, za šta je sredstva obezbjedilo Ministarstvo.

(Nastavak na strani 8)

Jedra Boke je mjesečna publikacija Pomorskog muzeja Crne Gore
Septembar 2019. godine

Direktor Pomorskog muzeja
Andro Radulović

Savjet Pomorskog muzeja
Od 14. septembra 2017. g. formiran je Savjet Pomorskog muzeja koji će naredne 4 godine raditi u sljedećem sastavu:
Đuro Beli Prijić, predsjednik
Draško Dragaš, član
Dragana Lalošević, član
Vesna Prlja, član
Slavko Dabinović, član

Prijatelji i saradnici

Mr Mileva Pejaković Vujošević
Prof. dr Antun Sbutega
Prof. dr Gracijela Čulić
Don Anton Belan
dr Stevan Kordić
Prof. dr Milenko Pasinović
Milan Sbutega
Zoran Radimiri
Željko Brguljan
Petar Palavršić
Slavko Dabinović
Radojka Abramović
Jelena Karadžić
Ilija Mlinarević
Milica Vujović
Smiljka Strunjaš
Danijela Nikčević

Jedra Boke sadržajno i tehnički oblikuje
Drago Brdar

Pomorski muzej Crne Gore Kotor

Trg Bokeljske Mornarice 391 Kotor, 82000

Telefon: +382 (0) 32 304 720

Fax: +382 (0) 32 325 883

Website: www.museummaritimum.com

e-mail: pom.muzej.dir@t-com.me

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru nastao je postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine Bokeljska mornarica, utemeljene oko 1880. godine, koja je od 1900. godine otvorena za javnost, a 1938. godine preuređena i otvorena na prvom spratu sadašnje muzejske zgrade, barokne palate plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, koja je od 1949-1952. godine kompletno restaurirana i adaptirana za potrebe Muzeja. Danas je Pomorski muzej institucija kulture Republike Crne Gore.

Misija Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru je da čuva sjećanje naše zajednice na bogatu pomorsku istoriju Boke Kotorske i njeno izuzetno kulturno nasljeđe.

Pomorsko pravo

Osim kratkog obraćanja autora, na prezentaciji knjige govorili su **prof. dr Antun Sbutega**, admiral Bokeljske mornarice, i **Andro Radulović**, direktor Pomorskog muzeja Crne Gore. Profesor Časlav Pejović je ukazao na krizu u crnogorskom pomorstvu danas i prisjetio se vremena kada su kotorska *Jugooceanija* i barska *Prekookeanska* imale blizu 50 brodova, kada je radilo brodogradilište u Bijeloj, a Luka Bar obećavala... *da bi*, kako je rekao prof. Pejović, *sve nakon 90-tih otišlo na neki nizak nivo*. Prof. Borislav Ivošević je izrazio nezadovoljstvo što knjiga nije štampana u Crnoj Gori dodavši da bi trebala da bude podstrek za mlađe ljude. Najavio je štampanje drugog izdanja knjige na engleskom jeziku. Promociju je vodila **Dolores Fabian**, stalni saradnik našeg muzeja.

Riječ Andra Radulovića

Direktor Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor u svom izlaganju najprije je ukratko podsjetio na nastanak i istorijat naše muzejske institucije. Govoreći o samoj knjizi *Pomorsko pravo* i nešto širem kontekstu nastanka ovog djela on je rekao slijedeće:

Ova knjiga predstavlja kompletno sistematsko djelo iz pomorskog prava, prvo od kada je donijet 1977. godine Zakon o pomorskoj i unutrašnjoj plovidbi (ZPUP). Prof. Jakaša bio je započeo još obimnije djelo sredinom 80-tih godina prošlog vijeka, ali smrt ga je omela da završi.

Djelo je podijeljeno na četiri knjige i to: *Brod i plovidba*, *Ugovori, prevozne isprave i ugovorna odgovornost*, *Pomorske nezgode, vanugovorna odgovornost i sistem opšteg ograničenja odgovornosti* i *Pomorsko osiguranje*, ali o samoj knjizi će više govoriti profesor Sbutega i autori.

Gospodin Časlav Pejović, redovni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta Kjušu u Japanu, diplomirao je na Pravnom fakultetu u Podgorici, magistrirao na Pravnom fakultetu u Beogradu, a zatim na Pravnom fakultetu Univerziteta Kjušu u Japanu. Doktorirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu i član je brojnih akademija i udruženja, a objavio je veliki broj radova na više jezika.

Profesor Pejović je danas jedan od najpoznatijih eksperata za ovu oblast, posebno na Dalekom istoku ali i u svijetskim razmjerama. U Zagrebu je član Uredništva časopisa Zavoda za pomorsko pravo *Poredbeno pomorsko pra-*

vo. Moram napomenuti da nakon ove promocije prof. Pejović već sutra ujutro leti za London na međunarodnom savjetovanju o pomorskom pravu.

O profesoru Ivoševiću, emeritusu, ne moram puno govoriti jer je on u Kotoru veoma poznat.

Svoj radni vijek je proveo u Kotoru u *Jugooceaniji* i na Fakultetu za pomorstvo, te na Pravnom fakultetu u Podgorici. Poslije penzionisanja predavao je na Pravnom fakultetu Univerziteta *Union* u Beogradu i na Univerzitetu *Adriatic* u Tivtu i Baru. Bio je član više komisija i odbora, kao i autor više knjiga i članaka iz svoje naučne oblasti. Nosilac je ordena sa srebrnim vijencem i doživotni počasni viceadmiral Bokeljske mornarice.

Kod profesora Ivoševića je, u svom dugogodišnjem radu, steklo doktorat 10 pravnik među kojima, moram naglasiti i moja majka. Kao koautor knjige poklonio je posebnu pažnju da budu citirani ili navedeni u literaturi knjige svi njegovi doktoranti.

Profesor Ivošević ističe da je u vrijeme kada je predavao sa profesoricom **Radulović** i profesorom **Petrom Brajkovićem**, kotorski

Pomorski fakultet imao najjaču katedru za pomorsko pravo na Jadranu.

Takođe, moram spomenuti i poseban odnos profesora Ivoševića sa akademikom **prof. Vladislavom Brajkovićem**, inače ujakom moje majke. Uvijek je isticao zasluge akademika Brajkovića u svom naučnom razvoju.

U te zasluge svakako spada što je doprinio njegovom imenovanju u Komisiji Savezne skupštine za izradu ZPUP-a iz reda stručnjaka; što ga je predložio za redovitog suradnika

Odeljenja za pomorsko pravo Jugoslovenske akademije znanosti i umetnosti i što mu je omogućio da bude jedan od autora u drugom izdanju *Pomorske enciklopedije*.

Na kraju želim da izrazim zadovoljstvo što je biblioteci Pomorskog Muzeja poklonio sve svoje knjige, koje ga ubrajaju među najpoznatije crnogorske pravne autore, i to ne samo iz pomorskog i saobraćajnog prava.

Čestitam autorima na ovom kapitalnom djelu, a Vama dragi gosti želim ugodnu noć.

Riječ prof. dr Antuna Sbutege

Poštovani profesore Ivoševiću, profesore Pejoviću, direktore Raduloviću, dame i gospodo.

Kada sam u maju ove godine sreo u Kotoru profesora Borislava Ivoševića, on mi je predložio da govorim na promociji knjige *Pomorsko pravo* koja je upravo bila štampana i ja sam odmah sa zadovoljstvom prihvatio, doživljavajući to kao veliku čast, prije nego sam vidio knjigu. To sam uradio iz nekoliko razloga. Profesor Ivošević je moj dugogodišnji kolega i prijatelj; kada sam kao asistent primljen na tadašnju Višu pomorsku školu davne 1977. godine, profesor Ivošević je bio njen dekan i afirmisani stručnjak za pomorsko pravo.

U to vrijeme pomorstvo u cjelini se u Crnoj Gori veoma dinamično razvijalo, uključujući i pomorsko obrazovanje, a Viša pomorska škola je prerasla u Fakultet za pomorstvo, čiji je prvi dekan bio profesor Ivošević, pri kome je djelovao Institut za pomorstvo i turizam, čiji je prvi direktor bio **mr Ilija Maslovar**, a zatim profesor Ivošević.

Fakultet je u tom periodu znatno kadrovski ojačao, a nastavnici su, pored sticanja najviših akademskih zvanja, objavili veliki broj udžbenika, knjiga, stručnih i naučnih radova, organizovani su naučni skupovi i redovno je izdavan Zbornik u kome su objavljivani naučni i stručni radovi.

Imao sam, dakle, uvid u naučni, stručni i pedagoški rad profesora Ivoševića, ne samo iz toga vremena nego i kasnije, tako da je to bila garancija kvaliteta ove knjige. Kada mi je on

rekao da je koautor profesor Časlav Pejović, koga nijesam imao prilike da lično upoznam do danas, ali sam poznavao njegovu izuzetnu međunarodnu karijeru, i to je bila dodatna garancija kvaliteta knjige.

Pored toga, profesor Ivošević i ja smo

povezani i preko Bokeljske mornarice; on je ne samo njen dugogodišnji član već je bio njen viceadmiral od 1996. do 2003. godine, a sada je počasni viceadmiral. Podsjećam da su admirali i viceadmirali Bokeljske mornarice vijekovima bili, pored ostalog, najveći eksperti za pomorstvo u Boki, koji su bili arbitri u čestim sporovima u pomorstvu i pomorskoj trgovini. U tom smislu profesor Ivošević, kao vrhunski stručnjak za pomorsko pravo, poput admirala prof. dr Vladislava Brajkovića, nastavlja tradiciju Bokeljske mornarice. Zato je Pomorski muzej pravo mjesto za ovu prezentaciju, jer je i ova knjiga, bez obzira na njenu aktuelnost, nastavak bokeljskih pomorskih tradicija.

Nema potrebe da vam govorim opširnije o biografiji i bibliografiji profesora Ivoševića, koja vam je poznata. Želim samo da naglasim da je on decenijama svojim višestrukim djelatnostima, kao pedagog, naučnik, ekspert, saradnik pomorskih institucija i pomorske privrede, dao ogromane doprinose ne samo pomorskom pra-

vu, već ukupnom razvoju pomorstva u Jugoslaviji i Crnoj Gori, a predavao je i u Sjedinjenim Ame-ričkim Državama. On sa nesmanjenom kreativnom energijom nastavlja da djeluje, o čemu svjedoči ovo djelo, a uvjeren sam da će nas obradovati i drugim djelima.

Profesora Časlava Pejovića, kako sam već rekao, nijesam lično poznao do danas iako sam poznao njegovu karijeru, pa mu se izvinjavam što ću nešto više govoriti o profesoru Ivoševiću. On je po-

čeo karijeru kao asistent profesora Ivoševića na Pravnom fakultetu u Podgorici i njihova plodna saradnja se nastavila do danas. Poslije magistarskih studija u Beogradu i Japanu i doktorata u Zagrebu, profesor Pejović je postao profesor na Pravnom fakultetu prestižnog Univerziteta u Kjotu, u

Japanu, i jedan od najuglednijih stručnjaka na ovom polju ne samo na Dalekom Istoku već i u svijetu; član je Međunarodne akademije za uporedno pravo, Međunarodne akademije za trgovačko pravo i pravo zaštite potrošača, Udruženja za pravo i sociologiju Istočne Azije i Japanskog udruženja za pomorsko pravo, bio je arbitar Međunarodne trgovačke komore i objavio veliki broj na raznim jezicima.

Želim pri tome da naglasim da su pacifičke države Azije, Kina, Japan, Južna Koreja, Singapur i druge, već godinama preuzele primat u pomorskoj privredi i njenim najvažnijim granama, lukama, brodogradnji i brodarstvu i one se u tom području najdinamičnije razvijaju. Biti, dakle, tamo cijenjeni stručnjak za pomorsko pravo znači neosporno svjetsku afirmaciju.

Knjigu *Pomorsko pravo*, i pored kratkog vremena od kada sam je dobio i njenog obima od 900 strana teksta, sam pročitao, izuzev nekih stranica koje su me manje interesovale i koje sam, priznajem, preskočio, ali ću ih svakako kasnije pročitati.

Nije uvijek uobičajeno da osobe koje govore na prezentaciji knjiga pročitaju djelo o kojem govore ili za koje pišu predgovor, pogotovo kada se radi o obimnim stručnim djelima poput

ovoga. Ja sam u tom smislu uvijek bio skrupulozan, ali mi se desilo jednom u toku burnog ljeta 1991. godine da sam angažovan da govorim na prezentaciji djela **Ruslana Hazbulatova**, predsjednika sovjetskog parlamenta, koja je upravo bila prevedena, a koja je bila njegova kritika komunizma. No, angažovan

sam dan prije prezentacije na Svetom Stefanu, a dobio sam samo sadržaj i predgovor knjige, a knjigu sam vidio tek na samoj prezentaciji, ali sam se dobro snašao i citirao Platona, Dostojevskog, Marksa, govorio o padu Berlinskog zida... itd. pa mi je Hazbulatov tada rekao da sam mu otkrio neke nove dimenzije njegove knjige.

Ovoga puta govorim bez improvizacije i intelektualnih trikova i mogu da kažem odgovorno da se radi o sigurno najkompletnijem i najboljem djelu koju je na ovu temu napisano na prostoru Crne Gore i Srbije, a vjerovatno i Slovenije i Hrvatske, iako nemam uvid u novija izdanja u tim državama zadnjih godina.

Nijesam ekspert za pomorsko pravo već sam se dugo bavio ekonomikom brodarstva, luka i saobraćaja, a zadnjih godina i istorijom

Jako mi je žao što je knjiga *Pomorsko pravo* objavljena godinu dana poslije moje knjige *Historija pomorstva Crne Gore u kontekstu jadranskog, mediteranskog i svjetskog pomorstva*. Da sam imao prilike da je prethodno pročitam moja knjiga bi bila bogatija, iako sam u knjizi citirao neke radove profesora Ivoševića, spominjao razvoj pomorskog prava od antičkih vremena, preko srednjeg vijeka do danas, ali u knjizi *Pomorsko pravo* sam otkrio znatno više detalja.

pomorstva. Međutim, pored toga što sam u toku redovnih i postdiplomskih studija polagao više ispita iz prava, morao sam proučavati brojna djela iz oblasti pomorskog prava, jer, kako piše u ovoj knjizi *ekonomske nauke uopšte, pa tako i one u pomorstvu, u uskoj su vezi sa odgovarajućim pravnim rješenjima. Ekonomiku brodarstva nemoguće je zamisliti bez baznog poznavanja ugovora u pomorstvu, onako kako ih reguliše pomorsko zakonodavstvo. Ekonomika brodarstva predstavlja, s jedne strane bazu na kojoj su stvoreni ugovori kao pravni odnosi, a oni nadgradnju nad tim odnosima, s druge strane.*

Isto tako, nemoguće je proučavati i razumjeti istoriju pomorstva zapostavljajući istorijski razvoj pomorskog prava, od antičkih vremena, *Hamurabijevog zakonika i Rodoskog pomorskog zakonika, preko srednjeg vijeka Consolat del mar iz Barselone i raznih statuta gradova koji regulišu ovu oblast, do dinamičnog razvoja pomorskog prava od XIX vijeka do danas, počev od pravnih sistema pojedinih država do međunarodnih konvencija koje regulišu ovu oblast u stalnoj ekspanziji.*

Pomorstvo je od početka svoje istorije bilo međunarodna djelatnost, tako da karakteristikama pomorskog prava, a to su univerzalnost, partikularnost i autonomnost, kako se naglašava u knjizi, *posmatrano, kako sa stanovišta njegovog istorijskog nastanka, tako i polazeći od aktuelnog stanja stvari, a vezano za metode njegovog donošenja, kako u oblasti javnog, tako i privatnog pomorskog prava, treba, svakako, dodati njegov izrazito međunarodni karakter.*

Posebno naglašavam međunarodnu dimenziju pomorstva i njegovu izuzetnu dinamiku u tehnološkoj, pravnoj, ekonomskoj, političkoj, organizacionoj sferi na globalnom planu, tako da i velike pomorske države moraju stalno da se prilagođavaju tim promjenama i usklađuju svoje partikularne interese sa njima. To je posebno važno za veoma male države, poput Crne Gore, koja bi trebalo da konstantno prati

što se događa u svjetskom pomorstvu, uključujući pomorsko pravo, primjenjujući međunarodne konvencije i usklađujući svoje pravne norme i pomorsku politiku sa zahtjevima međunarodnog okruženja, istovremeno promovišući svoje posebne interese. Ova knjiga obuhvata i detaljno prikazuje sve aspekte i dimenzije ove složene materije.

Kako autori naglašavaju u predgovoru, knjiga je koncipirana u dva osnovna kruga: prvi sadrži uporedno-pravni prikaz anglosaksonskog i evropskog prava, a drugi prikaz jugoslovenskog zakonodavstva, kao i rješenja usvojenih u pomorskim zakonima Slovenije, Hrvatske, Crne Gore i Srbije.

U opširnom uvodu su prikazani: *Pojam, predmet i podjela pomorskog prava, Odnos prema drugim granama prava i naučnim disciplinama*

u pomorstvu, Karakteristike, Razvoj, Savremeni izvori, Unifikacija, Propisi Evropske Unije, Razvoj u Jugoslaviji, Sloveniji, Hrvatskoj, Crnoj Gori i Srbiji.

Prva knjiga se odnosi na brod i plovidbu, druga knjiga obuhvata ugovore, prevozne isprave i ugovornu odgovornost, treća pomorske nezgode, vanugovornu

odgovornost i sistem opšteg organičenja odgovornosti, a četvrta pomorsko osiguranje.

Knjiga je ne samo sveobuhvatna već je pisana sistematski i jasno, sa odgovarajućim objašnjenjima, a korišćena je bogata i relevantna stručna literatura na raznih jezicima. Ovakve knjige kod nas imaju male tiraže, a informisan sam da se sprema i izdanje na engleskom jeziku. U svakom slučaju, mali tiraži znače i skromne autorske honorare, koji ni približno ne odgovaraju ogromnom trudu i vremenu koji je uložen.

Knjiga je plod dugog istraživanja, naučnog i stručnog rada, iskustva i entuzijazma, odnosno želje autora da bogato znanje koje su sticali decenijama učine dostupnim svima. Ona treba da bude obavezno štivo za profesore i studente pomorskih škola i fakulteta, za sve osobe

koje se bave pomorstvom u državnim institucijama i pomorskoj privredi, za pomorce i pomorske stručnjake, posebno za oficire, menadžere preduzeća u pomorskoj privredi i kreatora pomorske politike Crne Gore.

Moram da spomenem ovom prilikom da Crna Gora ima izuzetnu pomorsku tradiciju već skoro 25 vijekova, o čemu svjedoči i najstarija postojeća pomorska institucija na svijetu – Bokeljska mornarica, osnovna prije 1210 godina. Imala je i pravne odredbe vezane za pomorsko pravo u statutima gradova, u statutu Bokeljske mornarice iz 1463. godine, a zadnjih 150 godina Boka je dala i više uglednih stručnjaka za pomorsko pravo, kao što su bili **Anton Verona**, **Niko Verona**, **Vladislav Brajković**, **Petar Brajković** i **Marija Radulović**, koji su djelovali u Trstu, Beču, Zagrebu i Kotoru.

Nažalost, kao što je poznato, zadnje tri decenije pomorstvo Crne Gore je proživjelo vjerovatno najdublju krizu u svojoj historiji; od republike bivše Jugoslavije u kojoj je pomorstvo bili relativno najrazvijenije, zbog dramatičnih okolnosti u toku devedesetih godina prošlog vijeka vezanih za raspad Jugoslavije, sankcija, ali i nekompetencije i nedostatka pomorske politike, Crna Gora je ostala bez brodogradnje, Luka Bar je podijeljena na dvije mikro luke koje zajedno imaju samo oko dva miliona tona prometa, a teorijski kapacitet je oko 5–6 miliona, dvije brodarske kompanije imaju zajedno samo četiri broda, a svi su u gubicima, sa malim izgledima za skori oporavak i razvoj. To je, pored ostalog, posljedica i činjenice da su odgovorni kadrovi u državnim institucijama i pomorskoj privredi nedovoljno kompetentni i nijesu u stanju da prate izuzetno složena kretanja na globalnom planu u pomorstvu, uključujući oblast pomorskog prava, pa je u tom pogledu ova knjiga veoma dragocjena.

Istina, u toku protekle decenije došlo je do veoma dinamičnog razvoja nekih novih oblika pomorske privrede u Crnoj Gori, prije svega nautičkog turizma, izgradnje marina veli-

kih kapaciteta, kao i iznimnog povećanja dolaska brodova za kružna putovanja u Kotor. No, i to zahtijeva kreiranje adekvatne i efikasne pomorske politike, kao i pravnih i ekonomskih rješenja.

Akademik Vladislav Brajković definiše pomorstvo kao sve aktivnosti na moru i u vezi sa morom. Pored raznih grana pomorske privrede u užem smislu (brodogradnja, brodarstvo, luke, agencije, špedicija, osiguranje, snabdijevanje brodova, ribarstvo i eksploatacija mineralnih bogatstava iz mora i podmorja itd.) ono obuhvata i međunarodnu trgovinu i ukupni saobraćajni sistem, budući da se oko 90% transporta roba u svijetu odvija morskim putem, ali i turizam, posebno u Crnoj Gori, gdje se oko 90% turističkog prometa odvija na primorju. Pomorstvo čine i ratna mornarica, pomorska uprava,

pomorska sigurnost, pomorsko školstvo, naučno istraživačke institucije u ovoj oblasti, sportovi na moru itd. Sve ove aktivnosti su pravno regulisane, pa je ova knjiga značajna i za njih.

Crna Gora je, koliko sam uspio da utvrdim, država sa relativno najviše pomoraca na svijetu, preko

1% stanovništva, čije zarade iznose 200–300 miliona godišnje. No, i na tom planu postoje brojni problemi: nije riješen njihov status, nema efikasne evidencije pomoraca, da ne spominjem probleme o kojima se u zadnje vrijeme puno piše u medijima. Međutim, moram primjetiti da za to snose odgovornost i sami pomorci, koji nijesu dobro organizovani i nijesu dovoljno prisutni u javnom životu.

Ozbiljni su i problemi vezani za pomorsko obrazovanje; došlo je do velikog napretka u kvantitativnom smislu, osnovani su privatni fakulteti i kursevi za pomorce, a pomorske škole, fakulteti i kursevi za prekvalifikaciju svake godine daju diplome stotinama đaka i studenata. Međutim, to izaziva hiperprodukciju kadrova, od kojih većina ne može naći ukrcaj.

Povećanje kvantiteta je, nažalost, praćeno smanjenjem kvaliteta obrazovanja u pomor-

stvu, što se posebno odnosi na privatne institucije. Bilo bi logično da je povećanjem broja fakulteta i nastavnika proporcionalno povećan i broj naučnih i stručnih radova, udžbenika i knjiga iz raznih disciplina. Nažalost, dogodilo se suprotno, tako da smanjenje kvaliteta obrazovanja, nedostatak naučne institucije koja se bavi pomorstvom, poput nekadašnjeg Instituta za pomorstvo i turizam, nedostatak stručnih časopisa, odsustvo adekvatne pomorske politike i hiperprodukcija pomoraca ne obećavaju

sjajnu budućnost.

U tom kontekstu ova knjiga dobija na značaju. Nastavnici u školama i na fakultetima bi, pored toga, trebalo da slijede primjer autora knjige, da svoje karijere ne grade stičući obrazovanje, akademske titule i praksu u skromnim dimenzijama Crne Gore čije je pomorstvo u krizi, već da se specijaliziraju na renomiranim institucijama najrazvijenijih pomorskih zemalja.

IZLOŽBA

Il pittore del mare Fabija Kulusija

Fotografija: Dijana Đurašković

Fabricio Soma otvara izložbu *Il pittore del mare* u Galeriji Pomorskog muzeja; o crtežima Fabija Kulusija govori Marijana Pačeroni

U sklopu manifestacije *Dani italijanske kulture* u Galeriji Pomorskog muzeja 4. septembra upriličena je izložba ***Il pittore del mare Fabija Kulusija (Fabio Colussi)***, tršćanskog slikara koji je oslikao i ljepote Venecije i antičku tradiciju slikara u Trstu. Izložbu je otvorio **Fabricio Soma**, generalni direktor Univerziteta u Trstu, a u programu otvaranja još su govorili **Aleksandar Dender**, predsjednik Zajednice Italijana Crne Gore, i **Marijana Pačeroni**, historičarka umjetnosti.

Nit koja nas sve ovdje povezuje je more. U mnogim muzejima postoje kolekcije slika o moru, Veneciji, Trstu što je značajno za povezivanje kulture gradova na Jadranu. Izložba u Kotoru jako je bitna jer predstavlja djeliće Jadranskog mora i djeliće naše kulture i literature koju svi dijelimo, kako sa Trstom i Venecijom, tako i sa svim jadranskim gradovima. Izložba je na pravom mjestu i u pravo vrijeme, kazao je Soma.

Aleksandar Dender je kazao da je izložba organizovana u saradnji sa Univerzitetom u Trstu, Ambasadom Italije u Crnoj Gori, Opštinom Kotor i uz znatan doprinos Ministarstva inostranih poslova Italije.

Mi Kotorani, svi Bokelji, znamo što je more. Za nas je oduvijek bilo jasan simbol razvitka i put u svijet. Takođe je more za nas imalo istorijsko značenje. Predstavljalo je prozor u svijet i zahvaljujući moru stvorili smo kulturno, a naročito arhitektonsko nasljeđe.

Predstavljajući izložbu Marijana Pačeroni je rekla da nam Fabio daje poetski izražaj mora u okolini Trsta, poluostrva Istra i Venecije.

Ova izložba, ne samo da je njegov poetski izražaj, već iznad svega je i njegova tehnička bravura. Fabio prati antičke slikare, kada je u pitanju priprema platna slike, tehnike koje nam više nisu bliske, kao što je na primjer

priprema platna voskom. Druga dimenzija njegovog djela je da slikanjem uhvati svjetlost, u slikarstvu centralna ideja od 15. vijeka do danas, od Vernerove Djevojke sa biserom mindušom.

Osim izložbe *Il pittore del mare*, manifestacija Dani italijanske kulture u Crnoj Gori obuhvatila je od 3. do 6. septembra slijedeće događaje: izložbu **Uga Đilete** *Lice onog drugog* u galeriji Kulturnog centra *Nikola Đurkovići*, nastup grupe *Dennis Fantina & Magazzino*

POSJETA

Ministar kulture sa članovima...

Nastavak sa strane 2.... Direktor Andro Radulović je takođe naveo da je Muzej dobio dozvolu za rad, sa uslovom predaje revizije, i sa optimizacijom kadra koja ne ide u korist struke i rada, ali se nada da će se naći neko odgovarajuće rješenje jer je u pitanju mali kolektiv koji dosta radi.

Ministar Bogdanović je iskazao spremnost da se izdvoje i dodatna sredstva za Muzej i sve što je vezano za opremu i servis gostiju, a Muzej treba da se razvija i prati pomorske muzeje iz susjednih zemalja.

Po pitanju optimizacije Ministarstvo kulture mora da se uklopi, ali ne na štetu institucija. Pomorski muzej je jedna od rijetkih institucija u Kotoru u državnom vlasništvu, pa već iz tog razloga želja Ministarstva je da doprinese njenom razvoju u svakom pogledu.

Ministar je pohvalio i Željka Aprcovića predsjednika Opštine Kotor, koji je po njegovom mišljenju za dva mjeseca od stupanja na funkciju, puno uradio za kulturu grada, i da za slijedećih godinu dana njegovog mandata se može još dosta toga uraditi ako se nastavi ovim tempom.

Ministar Bogdanović je rekao i da je upoznat sa dobrim odnosima i saradnji Bokeljske mornarice i našeg muzeja, ali i sa postojanjem decenijskog problema vlasništva nad oružjem i uniformama koje koristi Bokeljska mornarica Kotor i Tivat, tojest sa problemom nedostajućih predmeta u Pomorskom muzeju koji je konstatovan tokom revizije muzejskog materijala u našoj instituciji.

Commerciale iz Trsta u Herceg Novom, Cetinju i Kotoru, gdje je održala završni koncert na Trgu od oružja. Na Cetinju je održana i promocija knjige **Lućije Belaspide (Belaspiga)**, o crtežima svih spomenika kulture od Istre, duž Dalmacije do Crne Gore i Boke Kotorske, čiji je autor njen otac **Leonardo Belaspidi**. Svoje crteže Belaspidi je inače pretprošle go-dine predstavio u Kotoru, na izložbi u Palati Pima pod nazivom *Na krilima bure, uz poklič lava*.

Dr Gojko Čelebić

ŠESNAEST NEDOUMICA O BALŠIĆIMA

(Nastavak priloga iz izdanja ove publikacije za avgust)

9. Od osmorice Balšića: Balše I, Stracimira, Đurđa I, Đurđa II, Balše III, Ivaniša i Gojka (umrli mladi prije 1403. godine), Balša II mi je najbliži a da pošteno ne bih mogao obrazložiti zašto, ako ne zato što ga ne posmatram s tačke gledišta zla i dobra već s tačke gledišta nježnosti i sudbine. Uprkos svemu, ne mogu završiti ovaj film dok ne vidim njegovu desnicu na bojnopolju kako rasijeca protivnika napola.

10. Komnina: *Šta te muči, gospodaru?*
Balša: *Turci.*
Šta još?
Zrcalo.
Šta više?

Više Turci. Moram ozbiljno procijeniti njihovu snagu.

Istorija kaže da je knez potcijenio snagu protivnika.

Autor ovog filma misli drugačije. On smatra da je Balšić samo ispunio svoju sudbinu. U zrcalu istorije. Kao zvijezda.

11. Kakve su bile žene Balšića?
Film postavlja pitanja ove vrste tako da su razumljiva svima nama, kroz napetost, tajnu, iznenađenje, za razliku od filozofije koja zapitkuje to isto ali na način razumljiv uglavnom školovanim ljudima.

12. Izgleda paradoksalno, ali četrnaesti vijek kod nas u rodnom svjetlu pokriva jedna žena snagom

svoje sjenke: **Jelena Lena Balšić**. Svi znaju ko je ona i pretjerano objašnjenje bilo bi agresivno. Pišem drame i scenarija tolike godine – nisam navikao da ćutim ni o svom ni o životu drugih – ali ženu nalik Jeleni Balšić teško bih našao u evropskom, kamo li našem okružju – toliko je ona jaka.

Lena se udala za Đurđa II Stracimirovića, godinu nakon smrti Balše II, rodila nasljednika, Balšu III, vodila diplomatske negocijacije (pregovarala je sa Mlečićima u Veneciji 1409. godine) i ostavila znatan književni trag u prepisci sa svojim ispovjednikom **Nikonom Jerusalimcem** – ali ko su druge žene Balšića, kakva je ženska aura ovih hrabrih muškaraca koji su više vremena proveli na bojnopolju nego u krevetu?

13. Balšinu sudbinu prate dvije žene, supruga **Komnina** i ćerka **Rudina** i obje su vladale nakon kneževine smrti (dobile *ius civili* Dubrovačke republike 1397). Komnina je vodila politiku i ratove kratko nakon smrti Balše II, a ćerka duže, nakon smrti muža **Mrkše Žarkovića**, od 1413. do 1417.g. kada je svoju **Valonu** prodala Mlečićima za 10.000 dukata.

Da li je žena nakon epohe Balšića na ovom prostoru prošla gore i teže, mjereno aršinima svoga doba, u odnosu na tehnološku u kulturnu situaciju petrovićevske epohe, na primjer, ili novog vijeka, s manje pravomoći nego za vrijeme zetskih gospodara - nije isključeno ni to čudo?

U ovoj konstelaciji ni 20. vijek ne obećava

pretjerano mnogo, kad je žena prisiljena na teški rad, ideološki i patrijarhalni teror, na konclogore, na zapećak u politici kako porodice tako društva - ili utisak vara?

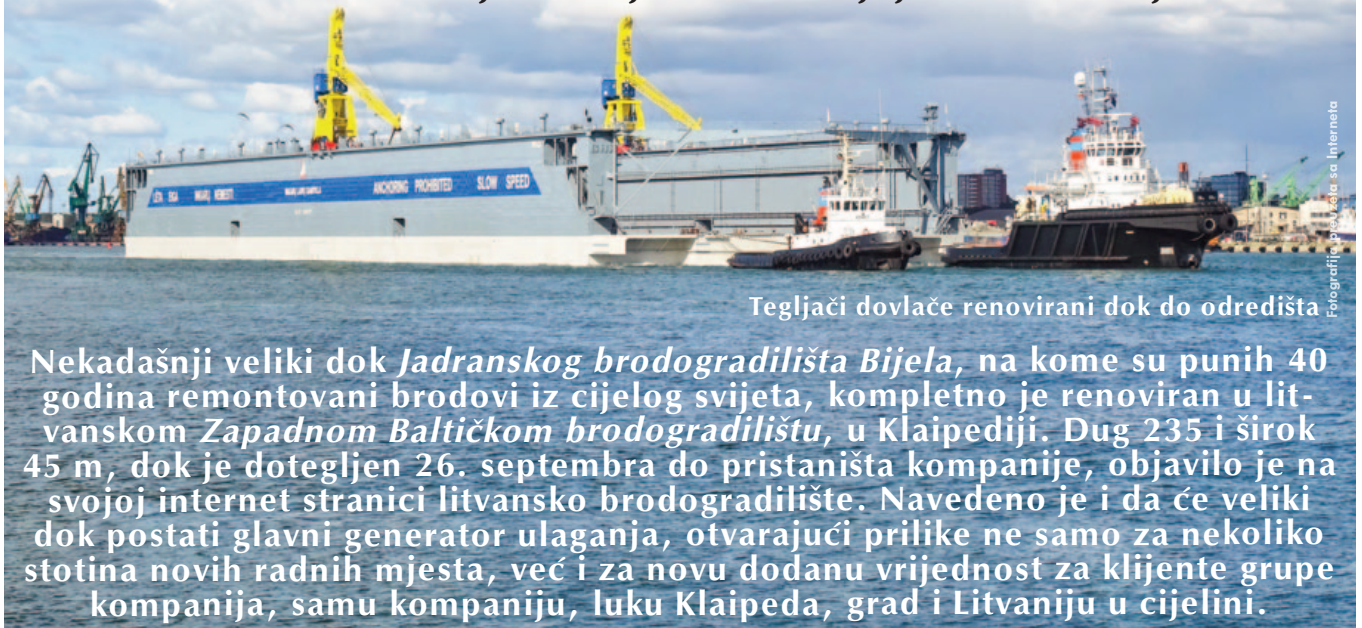
14. *Da li je represija seksualnosti uistinu istorijska evidencija? – pita se Michel Foucault u svojoj Istoriji seksualnosti. Da li je to samo nacrt ili, pak, realizacija režima potiskivanja seksualnosti od 17. vijeka? (...) Da li su zabrana, cenzura i osporavanje zaista opšti oblici vršenja moći u svim društvima i nespore u našem? (...) Da li je ovaj kritički diskurs, koji se okretao represiji, usmjeren protiv nje da bi prepriječio put mehanizmu moći – koja je dosad funkcionisala bez otpora – ili je sastavni dio iste istorijske mreže?* (vidi *Histoire de la sexualité*, Gallimard, Paris, 1984, 17).

15. Da, Balšići su jedan od stubova savremene crnogorske države. Koliko uopšte znamo o njima? Ne previše. Tu leži najveća nedoumica.

Naša historiografija ne nudi bogzna šta od vremena jugoslovenskog znanja, preživkanog, da se ne lažemo, u invalidskom šepesanju za savremenim znanjem. Naučnik koji bi eventualno prodro u duh crnogorskih dinastija mora znati barem jedan od klasičnih - grčki ili latinski - i barem dva od zapadnih jezika.

Kako je izgledao svakodnevni život Balšića i Crnojevića, šta su sijali a šta žnjeli, šta jeli...
(Nastavak na strani 12)

Veliki dok iz Bijele zasjao novim sjajem u Litvaniji

Tegljači dovlače renovirani dok do odredišta

Fotografija: plovila sa interneta

Nekadašnji veliki dok *Jadranskog brodogradilišta Bijela*, na kome su punih 40 godina remontovani brodovi iz cijelog svijeta, kompletno je renoviran u litvanskom *Zapadnom Baltičkom brodogradilištu*, u Klaipediji. Dug 235 i širok 45 m, dok je dotegljen 26. septembra do pristaništa kompanije, objavilo je na svojoj internet stranici litvansko brodogradilište. Navedeno je i da će veliki dok postati glavni generator ulaganja, otvarajući prilike ne samo za nekoliko stotina novih radnih mjesta, već i za novu dodanu vrijednost za klijente grupe kompanija, samu kompaniju, luku Klaipeda, grad i Litvaniju u cijelini.

POMORSTVO U KOTORU DANAS

U Kotor su u septembru dolazila 33 kruzera, ukupno 69 puta. Ostajanjem nekih kruzera u Kotoru dva i više dana u gradskoj luci su tako ostvarena 80 boravišna kruzerska dana. U septembru su u Kotor prvi put dolazili kruzeri **Le Bougainville** (2), **Salamis Filoxenia** (29) **Nieuw Statendam** (30).

Brodovi u Kotoru u septembru

Adriatica (16-20), **Athena*** (6, 18. i 27), **Azamara Pursuit** (19), **Celebrity Constellation** (10), **Celebrity Infinity** (12), **Crystal Esprit** (9. i 23), **Crystal Serenity** (11, 16. i 24), **Emerald Princess** (10, 17. i 27), **La Belle de'Adriatique** (4, 7, 18. i 25), **Le Bougainville** (2), **Le Lyrial** (6, 13. i 20), **Klara** (1-2, 12-15. i 26-27), **Koningsdam** (3. i 27), **Marela Celebration** (4. i 25), **Marella Discovery** (12. i 26), **Mein Schiff 6** (18), **MSC Magnifica** (7, 14, 21, i 28), **MSC Opera** (2, 9, 16, 23. i 30), **Nieuw Statendam** (30), **Norwegian Paerl** (7. 11. i 26), **Norwegian Star** (9. i 23), **Rhapsody of the Seas** (1, 9, 15, 23. i 29), **Romantic Star** (18-19), **Royal Clipper** (1), **Salamis Filoxenia** (29), **Sea Cloud** (4), **Seabourn Odyssey** (23), **Sea Dream I** (5. i 17), **Silver Shadow** (27), **Star Flyer** (6. i 24), **To Callisto** (5, 12, 19-21), **Viking Star** (14. i 24), **Vision of the Seas** (12).

Prvi boravak u Kotoru kruzera **Le Bougainville**, kompanije **Ponant**, prošao je u vremenu od 7:30 do oko 17 sati. Brod su na rivi dočekali predstavnici lokalnih vlasti i **Luke Kotor AD**. Po običaju koji se praktikuje prilikom premijernog dolaska broda u neku luku, kapetan **Le Bougainville**-a **McCandless** je za kotorske domaćine priredio prigodan prijem na kome su rezmijenjene plakete. **Le Bouganville** je novi brod izgrađen u italijanskom brodogradilištu **Fincantieri** za 110 miliona dolara. Na prvo komercijalno putovanje krenuo je u aprilu ove godine. Kapacitet broda je 184 putnika i 110 članova posade. Brod je dug 131 i širok 18 metara. Kruzer **Salamis Filoxenia** kompanije **Salamis Cruises** izgrađen je oktobra 1974. godine u finskom brodogradilištu **Wärtsilä Turku Shipyard**. Brod je dug 156 i širok 22,5 metara, a prima maksimalno 506 putnika. Kruzer **Nieuw Statendam** je takođe nov brod (izgrađen je decembra prošle godine), kojim upravlja kompanija **Holland America Line** divizija korporacije **Carnival**. Brod je dug 297 a širok 35 metara. To je drugi brod iste klase kao brod **Koningsdam**, koji već posjećuje Kotor.

Fotografije: S. Dabinović

DELEGACIJU BOKELJSKE MORNARICE KOTOR primio je 19. septembra predsjednik Opštine Tivat **prof. dr Siniša Kusovac**. Delegaciju su činili admiral **prof. dr Antun Sbutega**, potpredsjednik Upravnog odbora **Branimir Maslovar** i predsjednik Podružnice Tivat **Marjan Ribica**. Članovi Mornarice su predsjedniku Kusovcu iznijeli ideje i predloge za dalje unaprijeđenje međusobne saradnje.

DOM BOKELJSKE MORNARICE U KOTORU 16. septembra posjetili su ministar kulture Crne Gore **Aleksandar Bogdanović** i predsjednik Opštine Kotor **Željko Aprcović** sa saradnicima. U razgovoru sa admiralom **prof. dr Antunom Sbutegom** i predsjednikom Upravnog odbora **Aleksandrom Denderom** dvojica zvaničnika su izrazili spremnost da podrže dalji razvoj najstarije bratovštine pomoraca na svijetu.

NAJAVA GOSTOVANJA U BEČU: Glavni odred Bokeljske mornarice Kotor će 4. oktobra u 12 sati, u tradicionalnim uniformama, sa drevnim oružjem i sa zastavama Crne Gore i Mornarice, defilovati centrom Beča u pratnji Gradske muzike iz Kotora i na trgu pored katedrale Svetog Stefana otplesati Kolo.

DR GOJKO ČELEBIĆ: ŠESNAEST NEDOUMICA O BALŠIĆIMA (*Nastavak sa strane 10*)... i kako su vidali rane duše i tijela, kako su voljeli a kako se krvomutili? Šta im je značila žena, vjera, riječ, đavo, grijeh, umjetnost, slava, šta nebesa a šta grobnica?

U evropskoj istoriografiji ima dosta toga o zemlji kuda su Balšići jahali i plovili, ali polje treba preći.

16. Uprkos ignoranciji, ovdje se toliki sve nešto busaju pesnicom u prsa i usta su im puna Balšića kao ovse-
ne kaše.

Oooo, da! - što bi rekao vladar Zete u razgovoru sa svojim mletačkim savjetnikom (Consigliere) u filmu. (Kraj)

Stari jedrenjaci

Pjeleg *Karolina* zahvaćen strahovitim sjeveroistočnim vjetrovima, 19. septembra 1852. g; Vlasnik broda Mato Mandić; Ulje na platnu, 31 x 24 cm; Autor slike Vicko Poare (Poiret), 1852. g; Kolekcija Gospe od Škrpjela